

Struisvogelonderzoek op “Het Spelderholt”

G.de Jonge, onderzoeker pelsdieren- en struisvogelhouderij

Dit jaar heeft het Praktijkonderzoek Pluimveehouderij (PP) van het ministerie van LNV de opdracht gekregen om een inventariserend onderzoek te doen naar de eventuele welzijnsproblemen in de struisvogelhouderij. De overheid verwacht van dit onderzoek gegevens die nodig zijn voor het nemen van verantwoorde beslissingen. In dit artikel belicht ik de struisvogel in het algemeen, de opzet van het onderzoek en de eerste waarnemingen.

Inleiding

De aandacht van de overheid voor de struisvogelhouderij vloeit voort uit de invoering van de Gezondheids- en Welzijnswet. Deze wet verplicht de overheid om onder andere te bepalen of de struisvogel geplaatst kan worden op de lijst van dieren die voor productie gehouden mogen worden. Als de overheid besluit de struisvogels op die lijst te plaatsen, is de vraag aan welke regels de houderij dient te worden onderworpen. Een bron van zorg hierbij is dat wilde struisvogels in de tropen leven en het daarom niet vanzelfsprekend is dat ze in ons klimaat goed gedijen.

De struisvogelhouderij

De commerciële struisvogelhouderij is in Nederland ongeveer tien jaar geleden van de grond gekomen. Het aantal boeren met vaak slechts enkele struisvogels bedraagt hooguit een paar honderd. Ondanks de geringe omvang en de korte geschiedenis van deze sector, begint zich momenteel een scheiding te ontwikkelen tussen mestbedrijven en opfokbedrijven. De splitsing is een logisch gevolg van het feit dat het broeden van de eieren en het door de eerste weken heen helpen van de kuikens, een specialistische bezigheid is, die zich kenmerkt door speciale investeringen en arbeidsintensiviteit.

Het afmesten van een kuiken vanaf de leef-

tijd van een paar maanden tot slachtrijpheid (circa veertien maanden), is veel eenvoudiger. Dit laatste geldt ook voor volwassen dieren die gehouden worden voor de productie van (verhandelbare) broedeieren. Een ander belangrijk verschil betreft de huisvesting van kuikens ten opzichte van die van oudere dieren. Dit vloeit voort uit de bescherming tegen het klimaat.

De struisvogelhouderij bestaat uit drie taken:

- Het uitbroeden van eieren en het opfokken van de kuikens tot een leeftijd van ongeveer drie maanden;
- Het afmesten van kuikens tot de slachtleeftijd van veertien maanden of de legrijpheid van circa twintig maanden;
- Het houden van volwassen dieren voor de productie van broedeieren.

De eerste tak, het broeden, is het meest specialistische deel.

De tweede en derde tak worden vaak op hetzelfde bedrijf uitgevoerd als neventakken. Dit treedt op bij allerlei veehouderijbedrijven.

Afmesten voor de slacht wordt in Nederland nog weinig gedaan; bovendien is het doden en slachten nog onvoldoende geregeld. Waarschijnlijk drijft de houderij nog slechts op de uitbreiding van het fokbestand.

Kosten en opbrengsten

De huid, het vlees en de veren bepalen momenteel de economische waarde van een slachtdier. De waarde van een goede kwaliteit huid ligt tussen f 500,- en f 1000,-. Beschadigingen hebben echter een negatieve invloed op de opbrengst. Het aantal potentiële kopers van huiden op dit moment is (nog) gering, zodat afname niet gegarandeerd is.

Een slachtdier levert circa dertig kg vlees; de opbrengst voor de boer bedraagt echter niet meer dan f 25,- per kg. De veren, mits goed van kwaliteit, zullen hooguit f 100,- opbrengen

De waarde van de eieren is afhankelijk van het percentage eieren dat uitkomt.

Tussen broederij en eierproducent zijn nog geen algemene vaste afspraken gemaakt

over het verdelen van het risico. Een ruwe schatting van de waarde van een ei is f 150,-, terwijl de niet uitgekomen eieren als curiositeit nog enkele tientjes kunnen opbrengen. Een leggende hen produceert dertig tot vijftig eieren per jaar en consumeert jaarlijks voor f 500,- tot f 700,- aan voer. Bovendien heeft men voor elke twee hennen een haan nodig. De volwassen dieren kunnen in Afrika tientallen jaren in productie blijven; of dit ook in Nederland lukt, moet nog onderzocht worden.

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat een rendabele struisvogelhouderij niet onmogelijk is, maar dat de struisvogel nog niet de kip is die gouden eieren legt.

Een niet genoemde kostenpost is de huisvesting. Een struisvogel is groot en zou dus veel ruimte nodig kunnen hebben. Op de vraag hoeveel, kan nog geen antwoord gegeven worden. Bekend is wel dat kleine groepen struisvogels vaak op grote percelen achter dure hekken worden gehouden.

De vraagstelling

De onderzoeksvraag is welke welzijnsproblemen er onder Nederlandse omstandigheden zijn bij de houderij, de opfok, het transport en het doden van de dieren. Nadruk wordt gelegd op de Nederlandse omstandigheden, omdat struisvogels in het wild nooit ten noorden van Afrika worden gevonden. Er is wel meer dan honderd jaar ervaring opgedaan met het houden van struisvogels in hun landen van herkomst (vooral Zimbabwe en Zuid-Afrika) en van recentere datum ook in Israël.

Het welzijnsniveau wordt aan de hand van de volgende symptomen beoordeeld:

- Het optreden van gestoord gedrag;
- Lichaamsbeschadigingen;
- Problemen met de reproductie;
- Verhoogde ziektegevoeligheid;

- Overmatige angst of agressie;
- Depressief gedrag (bijvoorbeeld het ontbreken van nieuwsgierigheid);
- Verminderde vitaliteit.

Indien in de houderij een van deze symptomen structureel optreedt, is er reden tot zorg over het welzijn. Daarnaast stellen veel onderzoekers dat het welzijn van de dieren beter is gewaarborgd, naarmate ze meer gelegenheid hebben hun natuurlijke soorttypen gedrag te vertonen. Daarom wordt niet alleen het optreden van een eventueel optredend gestoorde gedrag vastgelegd, maar het volledige gedragsrepertoire.

De opzet van het onderzoek

Het onderzoek is vierledig:

- Literatuuronderzoek;
- Een enquête onder de circa honderd grootste struisvogelhouders;
- Het systematisch bijhouden van uitval, medicatie en andere geneeskundige ingrepen op de circa 25 grootste bedrijven;
- Het observeren van struisvogels van verschillende leeftijden onder diverse omstandigheden.

Onze kennis van de wilde struisvogel en de struisvogels op Afrikaanse en Israëlische boerderijen komt vermoedelijk uit de literatuur.

De resultaten van het literatuuronderzoek, de enquête en de gezondheidsregistratie moeten uitwijzen of er onder Nederlandse omstandigheden meer of minder gezondheidsproblemen optreden dan op bedrijven in het natuurlijke verspreidingsgebied van de dieren. Door ook gedetailleerd te vragen naar de omstandigheden waaronder de dieren gehouden worden, kunnen we op het spoor komen van correlaties tussen diverse managementaspecten en uitval. De enquê-

tes worden deels schriftelijk afgenomen.

Daarnaast zullen veel bedrijven bezocht worden, zodat de antwoorden op de vragen worden aangevuld met eigen waarnemingen. Het observeren van de struisvogels houdt in dat een ervaren gedragsonderzoeker een aantal dagen op diverse bedrijven zal doorbrengen om de dieren daar van 's morgens vroeg tot 's avonds laat te kunnen bekijken. De waarnemingen worden verdeeld over dieren van verschillende leeftijden, en over dieren van dezelfde leeftijd onder verschillende omstandigheden. Doordat struisvogels altijd in groepen worden gehouden (van drie tot vijftig) kan met een beperkt aantal waarnemingsuren een behoorlijk aantal dieren bekeken worden. Doordat struisvogels dagdieren zijn, en niet uitzonderlijk bang voor vreemden, is er geen video-apparatuur nodig, maar kan de waarnemer op afstand bij de dieren gaan zitten en hun gedrag registreren.

De eerste indrukken

Onze eerste waarnemingen dateren van eind maart, vóór het legseizoen, zodat alleen volwassen dieren zijn bekeken. Nu al is duidelijk dat struisvogels zeker geen apathische of depressieve dieren zijn, maar juist oplettend en nieuwsgierig. Ze komen zonder veel aarzeling op vreemden af, mits deze zich rustig gedragen. Wilde bewegingen door kinderen of honden veroorzaken schrikreacties. Paniekgedrag, zoals langdurig heen en weer rennen, of domweg tegen het hek aan rennen, hebben we nog niet gezien, maar wel het zich min of meer snel verwijderen van de schrikprikkel.

Uit eigen waarnemingen en die van anderen weten we dat gezelschap van soortgenoten voor de dieren belangrijk is.

Struisvogels zijn actief en besteden veel tijd aan het rustig rondstappen in het verblijf. Tot

nu toe is gekeken naar dieren op grote omheinde weiden met slechts een kleine schuilhut, en naar dieren die altijd binnenshuis in een beperkte ruimte verblijven. Beiden toonden dezelfde mate van nieuwsgierigheid. De binnenshuis gehouden dieren lieten zich door vreemden in de hals strelen en veel dieren aten uit de hand.

De eerste waarnemingen en de verslagen van andere onderzoekers (onder andere op een Engels struisvogelbedrijf), doen vermoeden dat het houden van volwassen struisvogels in Nederland geen onoplosbare problemen hoeft op te leveren. Problemen zijn vooral te verwachten tijdens de eerste weken na het uitkomen van de eieren. Diverse informatiebronnen wijzen op een hoge uitval. Redelijkerwijs kan ook verwacht worden dat de beperking van de wilde struisvogel tot warme en droge streken vooral be-

paald wordt door de beperkingen van de jonge dieren (bijvoorbeeld minder weerstand in een kouder klimaat).

De gedachte aan de parallelie met de van oorsprong tropische kip dringt zich hierbij op. Volwassen kippen kunnen in ons klimaat het hele jaar door buiten gehouden worden, maar kuikens kun je het best in een warme stal opfokken. Waarschijnlijk vergen struisvogels een soortgelijk management.

Ook zal nog onderzoek gedaan moeten worden naar wat het voor de struisvogelkuikens betekent als ze in plaats van de ouders, warmtelampen krijgen. We hopen en verwachten dat ons eindverslag, naast de waarnemingen over mogelijke gedrags- en welzijnsproblemen, gedetailleerde informatie kan geven over klimaatmogelijkheden en over de consequenties van de aan- en afwezigheid van ouderdieren. □